

O‘QITUVCHI KASBIY FAOLIYATIDA MULOQOT MADANIYATI VA PSIXOLOGIYASI

Saidova Nozima Sodiq qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4- kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada o‘qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati va psixologiyasining ahamiyati yoritilgan. Unda pedagogik muloqotning mazmuni, uslublari, shuningdek, psixologik yondashuvlarning ta‘lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘qituvchining nutq madaniyati, emotsional barqarorligi va shaxslararo munosabatlarda qanday kompetensiyalarga ega bo‘lishi lozimligi haqida fikr yuritiladi. Maktab, oila va mahalla o‘rtasidagi muloqotning ta‘lim sifati uchun tutgan o‘rni ham alohida ko‘rib chiqilgan. Maqolada amaldagi qonunchilik hujjatlari va Prezident asarlariga tayanilgan.

Abstract. This article highlights the importance of communication culture and psychology in the professional activity of a teacher. It analyzes the content, methods of pedagogical communication, as well as the role of psychological approaches in the educational process. It also discusses the speech culture, emotional stability, and what competencies a teacher should have in interpersonal relationships. The role of communication between school, family, and neighborhood in the quality of education is also considered separately. The article is based on current legislative documents and the works of the President.

Kalit so‘zlar: o‘qituvchi, muloqot madaniyati, psixologik yondashuv, pedagogik muloqot, kasbiy kompetensiya, kommunikatsiya, nutq madaniyati, ta‘lim sifati, oila-maktab-mahalla, empatiya.

Keywords: teacher, culture of communication, psychological approach, pedagogical communication, professional competence, communication, speech culture, quality of education, family-school-neighborhood, empathy.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida ta‘lim tizimida yuqori malakali, kommunikativ kompetent, ijtimoiy va psixologik jihatdan barqaror pedagog kadrlarga talab ortib bormoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta‘kidlaganlaridek, “Yangi O‘zbekistonni barpo etish – avvalo yangi maktabni yaratishdan boshlanadi”, degan fikr o‘qituvchining jamiyatdagi o‘rni va uning muloqot madaniyati bilan bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi.

O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, shaxsiy namuna va ijtimoiy muloqot vositachisi sifatida ham faoliyat yuritadi. Shu bois, uning kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati va psixologik yondashuvlar alohida o‘rin tutadi.

O‘qituvchining kasbiy muvaffaqiyati ko‘p jihatdan uning muloqot qilish madaniyati, psixologik tayyorgarligi, emotsional barqarorligi va shaxsiy yondashuvlariga bog‘liq. Muloqot madaniyati – bu shaxslararo muloqotda axloqiy me‘yorlarga rioya qilish, hurmat, empatiya, faol tinglash, fikr almashish, ijobiy munosabat bildirish kabi omillarni qamrab oladi.

Pedagogik faoliyatda muloqot ikki asosiy yo‘nalishda kechadi:

1. O‘quvchi bilan muloqot – bu bevosita ta‘lim-tarbiya jarayonining asosi bo‘lib, o‘quvchining o‘zlashtirishi, motivatsiyasi, ijtimoiylashuvi va shaxsiy rivojiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi.

2. Hamkasblar, rahbariyat, ota-onalar bilan muloqot – bu kasbiy muhitda sog‘lom aloqalarni yo‘lga qo‘yish va jamoaviy ishlash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Muloqot uslublari – pedagogning shaxsiyati, tajribasi va nutq madaniyatiga bog‘liq holda turlicha bo‘lishi mumkin. Amaliyotda avtoritar, demokratik va liberal uslublarni uchraydi. Hozirgi ta‘lim tizimi demokratik yondashuvni – hamkorlikka asoslangan, o‘quvchini erkin fikrlashga undaydigan va hurmatga asoslangan muloqotni ilgari suradi.

Pedagogik psixologiya shuni ko‘rsatadiki, har bir o‘quvchi individual shaxs sifatida yondashuvni talab qiladi. O‘qituvchining vazifasi – bolani tushunish, unga qulay psixologik muhit yaratish, uning ehtiyojlarini inobatga olish va shaxsiy rivojiga turtki berishdir. Bunda empatiya, sabr, stressga bardoshlilik kabi psixologik kompetensiyalar muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, o‘qituvchining nutq madaniyati ham pedagogik muloqotda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Tiniq, mantiqiy, aniqlangan, hissiyotli va tushunarli nutq – samarali ta‘lim garovidir. Notog‘ri, keskin yoki loqayd ohangdagi muloqot o‘quvchi shaxsiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Ta‘lim sifatini oshirishda maktab – oila – mahalla o‘rtasidagi muloqot va hamkorlik aloqalari alohida o‘rin tutadi. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki mahalla va ota-onalar bilan o‘zaro aloqadorlikni yo‘lga qo‘yuvi orqali jamiyatda ta‘lim-tarbiya tizimining muvozanatini ta‘minlovchi vositachidir.

Xulosa qilib aytganda, o‘qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati va psixologik yondashuvlar yetakchi rol o‘ynaydi. Har bir pedagog muloqotda professional bo‘lishi, shaxslararo munosabatlarda o‘zini tuta olish, o‘quvchiga individual yondasha olish va ijobiy muhit yaratishga intilishi zarur. O‘qituvchining muloqotdagi axloqiy pozitsiyasi, hurmatli yondashuvi va psixologik tayyorgarligi ta‘lim-tarbiya jarayonida asosiy

muvaffaqiyat omiliga aylanadi. Shu sababli, pedagog kadrlar tayyorlash va malakasini oshirishda muloqot psixologiyasiga alohida e’tibor qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston – yangi islohotlar maktabi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli farmoni. 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida.
4. Xolmatov I. Pedagogik muloqot va kommunikativ kompetensiya. – Toshkent: TDPU, 2020.
5. Abdullaeva G’. Psixologiya asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.
6. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
7. G‘ofurov K. Kasbiy pedagogik muloqot. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
8. Xamidov A. O‘qituvchining nutq madaniyati. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
9. Karimov S. Muloqot psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2015.
10. Jalolov J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Ilm Ziya, 2016.